

КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

ЗАПВЯРДЖАЮ
Прарэктар па вучэбнай рабоце
А.В.Макоўчык
“ ”
2023 г.
Рэгістрацыйны № УД М-З-661 вуч.

СІНТАКСІС (СКЛАДАНЫ СКАЗ)

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасцей:

1-02 03 01 Беларуская мова і літаратура;
1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура.
Замежная мова (з указаннем мовы)

2023 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйных стандартаў вышэйшай адукацыі АСВА 1-02 03 01-2021 і АСВА 1-02 03 03-2021, зацверджаных Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь 20.04.2022 № 85 і вучэбных планаў па спецыяльнасцях 1 – 02 03 01 Беларуская мова і літаратура (15.07.2021 № 048-2021/у), 1 – 02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (англійская) (15.07.2021 № 050-2021/у), 1 – 02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (кітайская) (15.07.2021 № 051-2021/у)

СКЛАДАЛЬНІКІ:

Н.А.Радзіваноўская, дацэнт кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

В.В.Урбан, дацэнт кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

М.Р.Прыгодзіч, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук, прафесар;

А.П.Жыганава, дацэнт кафедры беларускай і замежнай літаратуры ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

УЗГОДНЕНА:

Дырэктар ДУА “Гімназія № 18 г. Мінска”   Ю.В.Новік

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай мовазнаўства і лінгвадыдактыкі ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пракакол № 4 ад 23.11.2023 г.)

Загадчык кафедры

 Д.В.Дзятко

Навукова-метадычным саветам ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пракакол № 3 ад 19.12.2023 г.)

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджаючых яе матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае

Метадыст вучэбна-метадычнага аддзела БДПУ

 Я.В.Ціханав

Дырэктар бібліятэкі

 Н.П.Сяткоўская

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная праграма вучэбнай дысцыпліны “Сінтаксіс (складаны сказ)” прызначана для студэнтаў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (спецыяльнасці 1-02 03 01 “Беларуская мова і літаратура”; 1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (з указаннем мовы)), з’яўляецца дысцыплінай модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова” і ўваходзіць у сістэму лінгвістычнай падрыхтоўкі студэнтаў 3 курса філалагічнага факультэта.

Курс “Сінтаксіс (складаны сказ)” з’яўляецца складнікам модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова”, у якім раскрываюцца асноўныя заканамернасці сінхроннага развіцця сучаснай беларускай літаратурнай мовы і які выконвае асноўную ролю ў падрыхтоўцы спецыялістаў-філолагаў. Гэтым вызначаюцца мэты і задачы курса.

Асноўная мэта выкладання дысцыпліны – развіць і ўдасканаліць філалагічнае мысленне студэнтаў; сфарміраваць устаноўкі на практычнае прымяненне атрыманых студэнтамі ведаў у іх будучай прафесійнай дзейнасці; падрыхтаваць высокакваліфікаваных спецыялістаў для выкладання беларускай мовы ў навучальных установах рознага тыпу.

Задачи вывучэння дысцыпліны:

- даць грунтоўныя веды аб разнастайных моўных з’явах;
- выпрацаваць навуковыя погляды на сістэму мовы на сінтаксічным узроўні (складаны сказ) у сучаснай беларускай літаратурнай мове;
- удасканаліць навыкі беларускага вуснага і пісьмовага маўлення;
- выпрацаваць грунтоўныя ўменні і навыкі самастойнага лінгвістычнага аналізу моўных адзінак, з’яў і фактаў.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста з вышэйшай адукацыяй

Вучэбная дысцыпліна “Сінтаксіс (складаны сказ)” адносіцца да цыкла вучэбных дысцыплін дзяржаўнага кампанента, з’яўляецца складнікам модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова” і вывучаецца на працягу шостага семестра.

Сувязь вучэбнай дысцыпліны з іншымі дысцыплінамі

Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны прадугледжваецца пераемнасць і сувязь яе з іншымі лінгвістычнымі дысцыплінамі (“Уводзіны ў мовазнаўства”, “Гісторыя беларускай літаратурнай мовы”, “Беларуская дыялекталогія”), а таксама са школьным курсам беларускай мовы. Асаблівая ўвага пры выкладанні асобных тэм удзяляецца вывучэнню спецыфічных рыс сучаснай беларускай літаратурнай мовы, што з’яўляецца надзвычай важным ва ўмовах білінгвізму. Лекцыйныя і практычныя заняткі, прадугледжаныя вучэбным планам, узаемна звязаны і арганічна дапаўняюць адно аднаго, даючы магчымасць паглыбіць і ўдасканаліць набытыя веды. Пэўная колькасць тэм па вучэбнай дысцыпліне адведзена на самастойнае вывучэнне. Такая праца прывівае навыкі самастойнай вучобы, выходзіць у студэнтаў адказнасць, будзіць імкненне да самаразвіцця.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт **павінен:**

ведаць:

– сістэму сучаснай беларускай літаратурнай мовы на сінтаксічным узроўні;

– лінгвістычную тэрміналогію;

– літаратурныя нормы (сінтаксічныя) сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

– прынцыпы і правілы беларускага правапісу;

умець:

– адбіраць, сістэматызаваць і правільна кваліфікаваць моўныя факты;

– праводзіць лінгвістычныя назіранні, рабіць абагульненні і вывады;

– выконваць сінтаксічны аналіз складанага сказа;

– заўважаць і выпраўляць граматычныя і пунктуацыйныя памылкі;

валодаць:

– сінтаксічнымі нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

– асновамі культуры беларускага маўлення, якое ажыццяўляецца ў вуснай і пісьмовай формах;

– навыкамі лінгвістычнага моўнага разбору на сінтаксічным узроўні моўнай сістэмы;

– навыкамі маўленча-камунікатыўнай дзейнасці.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Сінтаксіс (складаны сказ)” павінна забяспечыць фарміраванне:

- у студэнтаў спецыяльнасці 1-02 03 01 “Беларуская мова і літаратура” базавай прафесійнай кампетэнцыі **БПК 18**: Выкарыстоўваць правілы функцыянавання сінтаксічных сродкаў мовы ў практычнай дзейнасці;

- у студэнтаў спецыяльнасці 1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (з указаннем мовы) базавай прафесійнай кампетэнцыі **БПК 15**: Выкарыстоўваць правілы функцыянавання сінтаксічных сродкаў мовы ў практычнай дзейнасці.

У рамках адукацыйнага працэсу па вучэбнай дысцыпліне “Сінтаксіс (складаны сказ)” студэнт павінен набыць не толькі тэарэтычныя і практычныя веды, уменні і навыкі па спецыяльнасці, але і развіць свой каштоўнасна-асобасны, духоўны патэнцыял, сфарміраваць якасці патрыёта і грамадзяніна, гатовага да актыўнага ўдзелу ў эканамічным, вытворчым, сацыяльна-культурным і грамадскім жыцці краіны.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны.

У аснову структуравання зместу вучэбнага матэрыялу курса пакладзены прынцып тэматычнага падыходу, які прадугледжвае падзел вучэбнага матэрыялу на адносна самастойныя раздзелы (тэмы). Па кожнай вучэбнай тэме ў адпаведнасці з яе мэтамі і задачамі па фарміраванні і развіцці ў студэнтаў канкрэтных кампетэнцый выкладчык (кафедра) праектуе і рэалізуе канкрэтныя педагагічныя тэхналогіі.

Вучэбная дысцыпліна на дзённым аддзяленні чытаецца на 3 курсе ў 6-ым семестры. У адпаведнасці з вучэбным планам установы вышэйшай адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Сінтаксіс (складаны сказ)” для спецыяльнасцей 1-02 03 01 “Беларуская мова і літаратура”, 1-02 03 03 “Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (з указаннем мовы адводзіцца 120 вучэбных гадзін, з якіх 72 – аўдыторныя (36 гадзін лекцыйных і 36 гадзін практычных заняткаў), самастойная работа 48 гадзін.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая.

Размеркаванне гадзін у семестры:

семестр	усяго гадзін	аўдыторныя	лекцыі	практычныя	КСР	самаст. работа	форма кантролю
					пр.		
6	120	72	36	36	-	48	экзамен

Раздзелы (тэмы), па якіх праводзяцца рэйтынгавыя кантрольныя работы ў 6 семестры: тэмы 1.3. – 1.4. (“Складаназалежны сказ”, “Складаназалежны сказ з некалькімі даданымі”) – рэйтынгавая кантрольная работа № 1; тэма 1.5. (“Складаны бяззлучнікавы сказ”) – рэйтынгавая кантрольная работа № 2, тэма 1.6. (“Складаны сказ з рознымі відамі сувязі”) – рэйтынгавая работа № 3.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

1. СКЛАДАНЫ СКАЗ

1.1 Паняцце складанага сказа.

Структура складанага сказа, адрозненне яго ад простага сказа. Злучэнне і падпарадкаванне як асноўныя віды сінтаксічнай сувязі частак складанага сказа. Сродкі выражэння сувязі і адносін паміж часткамі ў складаным сказе.

Тыпы складаных сказаў: злучнікавыя (складаназлучаныя і складаназалежныя) і бяззлучнікавыя; складаныя сказы з рознымі відамі сувязі.

Пераходныя выпадкі паміж злучэннем і падпарадкаваннем у складаным сказе.

1.2 Складаназлучаны сказ.

Агульная характарыстыка складаназлучанага сказа. Складаназлучаныя сказы адкрытай і закрытай структуры. Сувязь частак у складаназлучаным сказе. Складаназлучаныя сказы са спалучальнымі, супраціўнымі, размеркавальнымі злучнікамі.

Выражэнне розных сэнсавых адносін паміж часткамі складаназлучанага сказа. Аднатыпныя і разнатыпныя часткі ў складаназлучаным сказе.

Складаназлучаныя сказы з далучальнай сувяззю. Сродкі далучальнай сувязі.

Знакі прыпынку паміж часткамі складаназлучанага сказа.

Сінтаксічны аналіз складаназлучанага сказа.

1.3 Складаназалежны сказ.

Агульная характарыстыка складаназалежнага сказа. Галоўная і даданая часткі. Сродкі сувязі даданай часткі з галоўнай (злучнікі, злучальныя словы, інтанацыя, трывальна-часавыя формы дзеясловаў-выказнікаў, парадак частак і інш.). Роля ўказальных слоў (займеннікаў і прыслоўяў) у галоўнай частцы. Размежаванне злучнікаў і злучальных слоў.

Прынцыпы класіфікацыі складаназалежных сказаў у сінтаксічнай навуцы.

Складаназалежныя сказы з даданымі дзейнікавымі, выказнікавымі, дапаўняльнымі, азначальнымі, акалічнаснымі (месца, часу, умовы, прычыны, мэты, уступкі (уступальнымі), спосабу дзеяння, меры і ступені, параўнальнымі), даданымі выніку, супастаўляльнымі, даданымі далучальнымі часткамі.

Адрозненне даданых дзейнікавых і даданых дапаўняльных, даданых выказнікавых і даданых азначальных частак у складаназалежным сказе. Адрозненне даданых прычыны, даданых выніку і даданых уступкі (уступальных) частак у складаназалежным сказе. Адрозненне даданых параўнальных і даданых супастаўляльных у складаназалежным сказе.

Знакі прыпынку паміж часткамі складаназалежнага сказа.

Сінтаксічны аналіз складаназалежнага сказа.

1.4 Складаназалежныя сказы з некалькімі даданымі часткамі.

Агульная характарыстыка складаназалежнага сказа з некалькімі даданымі часткамі. Сузалежнае і паслядоўнае падпарадкаванне даданых частак. Разнавіднасці сузалежнага падпарадкавання (аднароднае і неаднароднае падпарадкаванне частак). Змешанае падпарадкаванне даданых частак.

Сродкі сувязі частак і знакі прыпынку ў складаназалежных сказах з некалькімі даданымі часткамі.

Сінтаксічны аналіз складаназалежнага сказа з некалькімі даданымі часткамі.

1.5 Бяззлучнікавы складаны сказ.

Агульная характарыстыка бяззлучнікавага складанага сказа. Сродкі сувязі частак бяззлучнікавых сказаў. Бяззлучнікавыя сказы з аднатыпнымі і разнатыпнымі часткамі, сэнсавыя адносіны ў гэтых сказах.

Бяззлучнікавыя складаныя сказы адкрытай і закрытай структуры, сэнсавыя адносіны паміж часткамі.

Знакі прыпынку паміж часткамі бяззлучнікавых сказаў.

Сінтаксічны аналіз бяззлучнікавага складанага сказа.

1.6 Складаны сказ з рознымі відамі сувязі.

Агульная характарыстыка складанага сказа з рознымі відамі сувязі. Вылучэнне структурных частак паводле актуальнага члянэння сказа. Сродкі сувязі частак у сказах гэтага тыпу.

Разнавіднасці складаных сказаў з рознымі відамі сувязі.

Знакі прыпынку ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі.

Сінтаксічны аналіз складанага сказа з рознымі відамі сувязі.

**Вучэбна-метадычная карта дысцыпліны
(дзённая форма атрымання вышэйшай адукацыі)**

№ раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Самастойная праца	Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя			
СІНТАКСІС (СКЛАДАНЫ СКАЗ)		36	36	48		
1.	Складаны сказ	36	36	48		
1.1	Паняцце складанага сказа.	4		2		
	1. Паняцце складанага сказа. Структура складанага сказа, адрозненне яго ад простага сказа. 2. Злучэнне і падпарадкаванне як асноўныя віды сінтаксічнай сувязі частак складанага сказа. 3. Сродкі выражэння сувязі і адносін паміж часткамі ў складаным сказе. 4. Тыпы складаных сказаў: злучнікавыя (складаназлучаныя і складаназалежныя) і бяззлучнікавыя; складаныя сказы з рознымі відамі сувязі.	2		2	2, 3, дад.3, 6	
	1. Пераходныя выпадкі паміж злучэннем і падпарадкаваннем.	2			2, 3, дад.3, 6	
1.2	Складаназлучаны сказ	6	6	6		
	1. Складаназлучаны сказ. Агульная характарыстыка складаназлучанага сказа. 2. Складаназлучаныя сказы адкрытай і закрытай структуры. 3. Сувязь частак у складаназлучаным сказе.	2			2, 3, дад.3, 5, 6	
	1. Складаназлучаныя сказы са спалучальнымі, супраціўнымі і размеркавальнымі злучнікамі.	2		4	2, 3, дад. 3, 5, 6	
	1. Выражэнне розных сэнсавых адносін паміж часткамі складаназлучанага сказа.	2			2, 3,	

					дад. 3, 5, 6	
	1. Аднотыпныя і разнатыпныя часткі ў складаназлучаным сказе. 2. Складаназлучаныя сказы з далучальнай сувяззю. Сродкі далучальнай сувязі.		2	2	1, 3, дад.4, 6	Праверка выкананых практыкаванняў і заданняў.
	1. Знакі прыпынку паміж часткамі складаназлучанага сказа.		2		1, 3, дад.4, 6	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
	1. Сінтаксічны аналіз складаназлучанага сказа.		2		1, 3, дад.4, 6	Праверка выкананых практыкаванняў і заданняў.
1.3	Складаназалежны сказ.	14	16	30		
	1. Складаназалежны сказ. Агульная характарыстыка складаназалежнага сказа. 2. Галоўная і даданая часткі. 3. Сродкі сувязі даданай часткі з галоўнай (злучнікі, злучальныя словы, інтанацыя, трывальна-часавыя формы дзеяслова-выказнікаў, парадак частак і інш.).	2			2, 3, дад. 3, 5, 6	
	1. Роля ўказальных слоў (займеннікаў і прыслоўяў) у галоўнай частцы. 1. Размежаванне злучнікаў і злучальных слоў.		2		1, 2, 3 дад.3, 4, 6	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
	1. Прынцыпы класіфікацыі складаназалежных сказаў у сінтаксічнай навуцы.	2			2, 3, дад. 1, 3, 5, 6	
	1. Класіфікацыя даданых частак. 2. Складаназалежныя сказы з даданымі дзейнікавымі часткамі.	2			2, 3, дад. 1, 3, 5, 6	
	1. Складаназалежныя сказы з даданымі выказнікавымі часткамі. 2. Складаназалежныя сказы з даданымі дапаўняльнымі часткамі.	2		2 2	2, 3, дад. 1, 3, 5, 6	
	1. Складаназалежныя сказы з даданымі азначальнымі часткамі. 2. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі месца.	2		2 2	2, 3, дад. 1, 2, 3, 5	

1. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі часу. 2. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі ўмовы.	2		2 2	2, 3, дад. 1, 2, 3, 5, 6	
1. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі прычыны. 2. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі мэты	2		2 2	1, 2, 3 дад. 2, 3, 6	
1. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі уступкі (уступальнымі). 2. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі спосабы дзеяння		2	2 2	1, 2, 3 дад. 2, 3, 6	Праверка выкананых практыкаванняў. Фронтальнае апытванне.
1. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі меры і ступені. 2. Складаназалежныя сказы з даданымі параўнальнымі часткамі		2	2 2	1, 2, 3 дад. 2, 3, 6	Ушчыльненае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
1. Складаназалежныя сказы з даданымі часткамі выніку. 2. Складаназалежныя сказы з даданымі супастаўляльнымі часткамі.		2	2 2	1, 2, 3 дад. 2, 3, 6	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
1. Складаназалежныя сказы з даданымі далучальнымі часткамі		2	2	1, 2, 3 дад. 2, 3, 7	Праверка выкананых практыкаванняў. Фронтальнае апытванне.
1. Адрозненне даданых дзейнікавых і даданых дапаўняльных, даданых выказнікавых і даданых азначальных частак у складаназалежным сказе.		2		1, 2, 3 дад. 2, 3, 6	Ушчыльненае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
1. Адрозненне даданых прычыны, даданых выніку і даданых уступкі (уступальных) частак у складаназалежным сказе. 2. Адрозненне даданых параўнальных і даданых супастаўляльных у складаназалежным сказе.		2		1, 2, 3 дад. 2, 3, 6	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
1. Знакі прыпынку паміж часткамі складаназалежнага сказа. 2. Сінтаксічны аналіз складаназалежнага сказа.		2		1, 3 дад. 2,	Індывідуальнае апытванне, праверка

					3, 6	выкананых практычных заданняў.
1.4	Складаназалежны сказ з некалькімі даданымі часткамі	4	6	4		
	1. Агульная характарыстыка складаназалежнага сказа з некалькімі даданымі часткамі. 2. Сузалежнае і паслядоўнае падпарадкаванне даданых частак.	2			1, 2, 3 дад. 1-3, 6	
	1. Змешанае падпарадкаванне даданых частак.	2		2	1, 2, 3 дад. 3- 6	
	1. Разнавіднасці сузалежнага падпарадкавання (аднароднае і неаднароднае падпарадкаванне частак).		2	2	1, 2, 3 дад. 3-6	Ушчыльненае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
	1. Сродкі сувязі частак і знакі прыпынку ў складаназалежных сказах з некалькімі даданымі часткамі.		2		1, 2, 3 дад. 3, 4, 5, 6	Праверка выкананых практыкаванняў. Фронтальнае апытванне
	Сінтаксічны аналіз складаназалежнага сказа з некалькімі даданымі.		2		1, 2, 3 дад. 3, 4, 5, 6	Рэйтынгавая кантрольная работа № 1 па тэмах 1.3 – 1.4.
1.5	Бяззлучнікавы складаны сказ	4	4	2		
	1. Агульная характарыстыка бяззлучнікавага складанага сказа. 2. Сродкі сувязі частак бяззлучнікавых сказаў.	2			1, 2, 3 дад. 1- 3, 5, 6	
	1. Бяззлучнікавыя сказы з аднатыпнымі і разнатыпнымі часткамі, сэнсавыя адносіны ў гэтых сказах. 2. Бяззлучнікавыя складаныя сказы адкрытай і закрытай структуры, сэнсавыя адносіны паміж часткамі.	2			1, 2, 3 дад. 1- 3, 5, 6	
	1. Знакі прыпынку паміж часткамі бяззлучнікавых сказаў.		2	2	1, 2, дад. 3, 4, 6	Праверка выкананых практыкаванняў. Фронтальнае апытванне

	1. Сінтаксічны аналіз бяззлучнікавага складанага сказа.		2		1, 2, 3, 4, 6	Рэйтынгавая кантрольная работа № 2 па тэме 1.5.
1.6	Складаны сказ з рознымі відамі сувязі	4	4	4		
	1. Агульная характарыстыка складанага сказа з рознымі відамі сувязі. 2. Сродкі сувязі частак у сказах гэтага тыпу.	2			1, 2, 3 дад. 1-3, 5, 6	
	1. Вылучэнне структурных частак у складаным сказ з рознымі відамі сувязі паводле актуальнага члянэння сказа.	2			1, 2, 3 дад. 1-5, 6	
	1. Разнавіднасці складаных сказаў з рознымі відамі сувязі. 2. Знакі прыпынку ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі.		2	4	1, 2, 3, 4, 6	Праверка выкананых практыкаванняў і заданняў.
	1. Сінтаксічны аналіз складанага сказа з рознымі відамі сувязі.		2		1, 2, 3, 4, 6	Рэйтынгавая кантрольная работа № 3 па тэме 1.6.
	Усяго гадзін у 6 семестры: 120 г.	36	36	48		Экзамен

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная літаратура

1. Сучасная беларуская літаратурная мова [Электронны рэсурс] : вучэб.-метадыч. комплекс / склад.: Н. П. Лобань, В. В. Урбан, С. С. Мароз // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: <https://elib.bspu.by/handle/doc/44203>. – Дата доступу: 13.11.2023.
2. Сучасная беларуская літаратурная мова : вучэб. дапам. для студэнтаў устаноў выш. адукацыі па філал. спецыяльнасцях / Д. В. Дзятко [і інш.] ; пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск : Выш. шк., 2017. – 588 с.

Дадатковая літаратура

1. Кароткая граматыка беларускай мовы : у 2 ч. / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; навук. рэд. А. А. Лукашанец. – Мінск : Беларус. навука, 2009. – Ч. 2 : Сінтаксіс. – 239 с.
2. Плотнікаў, Б. А. Беларуская мова: лінгвістычны кампендыум / Б. А. Плотнікаў, Л. А. Антанюк ; адк. рэд. Т. Я. Кузьміна. – Мінск : Інтэрпрэссэрвіс : Кн. Дом, 2003. – 671 с.
3. Сінтаксіс сучаснай беларускай літаратурнай мовы: практыкум : дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей ВНУ / І. Л. Бурак [і інш.] ; Беларус. дзярж. пед. ун-т. – Мінск : БДПУ, 2005. – 188 с.
4. Сучасная беларуская літаратурная мова: тэсты для тэматычнага кантролю : вучэб. дапам. для студэнтаў філал. фак. устаноў, якія забяспечваюць атрыманне выш. адукацыі / аўт.-склад.: А. І. Калечыц [і інш.] ; пад рэд. П. А. Міхайлава. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2006. – 279 с.
5. Сучасная беларуская мова : вучэб. дапам. / В. У. Азарка [і інш.] ; пад рэд. А. С. Васілеўскай. – 2-е выд., выпр. – Мінск : Рэсп. ін-т праф. адукацыі, 2022. – 383 с.
6. Энцыклапедыя для школьнікаў і студэнтаў : у 12 т. / рэдкал.: У. У. Андрыевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2017. – Т. 7 : Беларуская мова / [пад агул. рэд. Д. В. Дзятко]. – 495 с.
Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы : падруч. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей ВНУ / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. – 286 с.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Адной з галоўных задач, якія стаяць перад вышэйшай школай, з'яўляецца павышэнне якасці падрыхтоўкі будучых спецыялістаў. Будучы выпускнік павінен не толькі атрымліваць веды па прадметах, якія прадугледжаны вучэбнымі праграмамі, авалодваць уменнямі і навыкамі выкарыстання гэтых ведаў, метадамі даследчай работы, але і ўмець самастойна набыць новыя навуковыя звесткі.

Сістэматычна арганізаваная самастойная работа студэнтаў з'яўляецца асноўным сродкам падрыхтоўкі да самастойнай дзейнасці, а змест, метады і формы выступаюць у ролі фактараў, якія ўплываюць на даную падрыхтоўку.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў дзённага аддзялення накіравана на вырашэнне наступных задач:

- паўтарэнне, замацаванне і абагульненне раней атрыманых ведаў;
- удасканаленне прадметных навыкаў, фарміраванне даследчых уменняў і навыкаў;
- актывізацыя вучэбнай і навукова-даследчыцкай дзейнасці студэнтаў;
- фарміраванне гатоўнасці студэнтаў да самаадукацыі.

Крыніцай інфармацыі пры выкананні студэнтамі самастойнай работы могуць выступаць: канспект; друкаваныя матэрыялы; падручнікі і слоўнікі; матэрыялы на электронных носбітах.

План самастойнай работы прадугледжвае: форму работы, змест (аб'ём) работы, тэрмін выканання, віды кантролю.

У залежнасці ад месца і часу правядзення самастойнай працы, характару кіраўніцтва ёю з боку выкладчыка і спосабу кантролю за яе вынікамі падзяляецца на наступныя віды:

- самастойную працу падчас асноўных аўдыторных заняткаў (лекцый, семінараў);
- самастойную працу пад кантролем выкладчыка ў форме планавых кансультацый, творчых кантактаў, залікаў і экзаменаў;
- пазааўдыторную самастойную працу пры выкананні студэнтамі дамашніх заданняў навучальнага і творчага характару.

Самастойнасць пералічаных вышэй відаў прац досыць умоўная, і ў рэальным адукацыйным працэсе гэтыя віды перасякаюцца адзін з адным.

Самастойная праца студэнтаў дзённай формы атрымання адукацыі дастаткова разнастайная, яна можа прадугледжваць:

- выкананне самастойных работ;
- выкананне кантрольных работ, складанне схем, табліц;
- працу з даведачнай, метадычнай і навуковай літаратурай па мовазнаўстве;
- абарону выкананых работ;
- падрыхтоўку да дыскусій, канферэнцый;
- падрыхтоўку да тэсціравання і інш.

Асноўныя віды заданняў для самастойнай працы:

– вивучэнне навуковых і вучэбных тэкстаў (падручнікі, першакрыніцы, дадатковая літаратура);

- складанне плана тэксту;
- графічнае адлюстраванне структуры тэксту;
- канспектаванне тэксту;
- праца са слоўнікамі, даведнікамі;
- азнаямленне з нарматыўнымі дакументамі;
- вучэбна-даследчыцкая дзейнасць;
- выкарыстанне аўдыя- і відэазапісаў.

Для замацавання і сістэматызацыі ведаў, набытых студэнтамі самастойна, выкарыстоўваюцца наступныя віды дзейнасці:

– праца з канспектам лекцыі (апрацоўка тэксту), паўторная работа над вучэбным матэрыялам (з падручнікаў, першакрыніц, дадатковай літаратуры і інш.);

- складанне планаў і тэзісаў адказаў;
- складанне табліц для сістэматызацыі навучальнага матэрыялу;
- вивучэнне нарматыўных матэрыялаў;
- адказы на кантрольныя пытанні;

– падрыхтоўка паведамленняў да выступлення на семінары, канферэнцыі;

- падрыхтоўка рэфератаў, дакладаў;
- складанне бібліяграфіі і інш.

Для фарміравання ўменняў выкарыстоўваюцца наступныя віды дзейнасці:

- выкананне практыкаванняў па ўзоры;
- рашэнне варыянтных заданняў і практыкаванняў;
- выкананне схем, табліц і пад.;
- рэфлексійны аналіз прафесійных уменняў з выкарыстаннем аўдыя- і відэатэхнікі і інш.

Віды заданняў для самастойнай працы, іх змест і характар могуць мець варыятыўны і дыферэнцыяваны характар, улічваючы спецыфіку матэрыялу, які выносіцца на самастойнае вивучэнне.

Сярод канкрэтных відаў самастойнай работы рэкамендуецца выкарыстоўваць наступныя:

а) самастойная работа па ўзоры (перанос вядомага спосабу ў аналагічную сітуацыю);

б) рэканструктыўна-варыятыўная самастойная работа (перанос вядомага спосабу з некаторай мадыфікацыяй у незнаёмую сітуацыю);

в) з’ўрыстычная самастойная работа (перанос вядомых спосабаў у нестандартную сітуацыю, дзякуючы чаму, самастойная работа набывае даследчы характар).

Для правядзення кантролю самастойнай працы студэнтаў выкарыстоўваюцца:

- праверка індывідуальных заданняў;
- семінарскія заняткі;

- калёквіумы;
- канферэнцыі;
- залікі па тэмах / раздзелах;
- тэсціраванне;
- кантрольныя работы;
- вусны і пісьмовы экзамены.

Для кантролю эфектыўнасці арганізацыі самастойнай працы студэнтаў можна праводзіць анкетаванне, падчас якога выяўляецца карыснасць тых ці іншых відаў і арганізацыйных формаў самастойнай працы, правільнасць і своєчаснасць іх уключэння ў навучальны працэс, дастатковасць метадычнага забеспячэння, адпаведнасць запланаванага часу на іх выкананне і г. д.

Крытэрыямі адзнакі вынікаў самастойнай працы студэнта могуць з'яўляцца:

- узровень засваення студэнтам вучэбнага матэрыялу;
- уменне студэнта выкарыстоўваць тэарэтычныя веды пры выкананні практычных задач;
- абгрунтаванасць і выразнасць выкладу адказу;
- афармленне матэрыялу ў адпаведнасці з патрабаваннямі стандартаў;
- сфарміраваныя ўменні і навыкі ў адпаведнасці з мэтамі і задачамі вывучэння дысцыпліны.

Самастойная праца студэнтаў можа быць паспяховай толькі ў выпадку яе правільнай арганізацыі, неабходнага метадычнага суправаджэння, дзейснага кантролю, абавязковай сістэматызацыі, а пры неабходнасці і карэкцыі ведаў, атрыманых студэнтамі самастойна.

Важным змястоўным элементам самастойнай працы з'яўляецца работа студэнтаў над памылкамі, дапушчанымі пры выкананні задання. Выкладчык толькі падкрэслівае словы і выразы, у якіх назіраецца памылковае напісанне ці ўжыванне, даючы студэнту магчымасць разабрацца з імі самастойна, г. з. зрабіць гэтыя недахопы аб'ектамі свядомай мэтанакіраванай работы.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫКАНАННЯ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

№ п/п	Назва тэмы, раздзела	К-сць гадзін на СРС	Заданне	Форма выканання
1.1.	Тыпы складаных сказаў: злучнікавыя (складаназлучаныя і складаназалежныя) і бяззлучнікавыя; складаныя сказы з рознымі відамі сувязі.	2	Падрыхтаваць канспект раздзела “Тыпалогія складаных сказаў” // Рамза, Т. Р. Сінтаксіс: тэарэтычны курс : вучэб. дапам. / Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2006. – С. 119–137.	Канспект
1.2.	Складаназлучаныя сказы са спалучальнымі, супраціўнымі і размеркавальнымі злучнікамі.	4	Выканаць пісьмова практыкаванні № 555 // “Сучасная беларуская літаратурная мова: практ. заняткі” (Мінск, 1989).	Практыкаванні
	Складаназлучаныя сказы з далучальнай сувяззю. Сродкі далучальнай сувязі.	2	Падрыхтаваць вуснае паведамленне па тэме “Складаназлучаныя сказы з далучальнай сувяззю. Сродкі далучальнай сувязі”, выкарыстаць вучэбны дапаможнік (Бурак, Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс / Л. І. Бурак. – Мінск : Універсітэцкае, 1987. – 322 с.).	Вуснае паведамленне
1.3.	Складаназалежныя сказы з даданымі выказнікавымі часткамі.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі выказнікавымі часткамі.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі дапаўняльнымі часткамі.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі дапаўняльнымі часткамі.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі азначальнымі часткамі.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі азначальнымі часткамі.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі месца.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі акалічнаснымі часткамі месца.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі часу.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі акалічнаснымі часткамі часу.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі ўмовы.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі акалічнаснымі часткамі ўмовы.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі прычыны.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі акалічнаснымі часткамі прычыны.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10	Картатэка

	даданымі акалічнаснымі часткамі мэты.		складаназалежных сказаў з даданымі акалічнаснымі часткамі мэты.	моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі уступкі (уступальнымі).	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі акалічнаснымі часткамі уступкі (уступальнымі).	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі спосабу дзеяння.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі акалічнаснымі часткамі спосабу дзеяння.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі часткамі меры і ступені.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі акалічнаснымі часткамі меры і ступені.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі параўнальнымі часткамі.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі параўнальнымі часткамі.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі часткамі выніку.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі часткамі выніку.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі супастаўляльнымі часткамі.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі супастаўляльнымі часткамі.	Картатэка моўных фактаў.
	Складаназалежныя сказы з даданымі далучальнымі часткамі.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з даданымі далучальнымі часткамі.	Картатэка моўных фактаў.
1.4.	Змешанае падпарадкаванне даданых частак.	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з некалькімі даданымі часткамі са змешаным падпарадкаваннем частак.	Картатэка моўных фактаў.
	Разнавіднасці сузалежнага падпарадкавання (аднароднае і неаднароднае падпарадкаванне частак).	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 10 складаназалежных сказаў з сузалежным аднародным падпарадкаваннем частак і 10 складаназалежных сказаў з сузалежным неаднародным падпарадкаваннем частак.	Картатэка моўных фактаў.
1.5.	Знакі прыпынку паміж часткамі бяззлучнікавых сказаў.	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 131 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. – 286 с.	Практыкаванне
1.6.	Разнавіднасці складаных сказаў з рознымі відамі сувязі. Знакі прыпынку ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі	4	Падрыхтаваць прэзентацыю “Складаныя сказы з рознымі відамі сувязі”, выкарыстоўваючы матэрыял інтэрнэт-рэсурсаў і дадатковую літаратуру па тэме “Сінтаксіс”.	Прэзентацыя

ЗАДАННІ ДА РЭЙТЫНГАВЫХ КАНТРОЛЬНЫХ РАБОТ

Рэйтынгавая кантрольная работа № 1

Тэмы 1.3. – 1.4.

Заданні:

I. Спішыце сказы, расстаўляючы прапушчаныя знакі прыпынку. Вызначыце від даданых частак у складаназалежных сказах. Пабудуйце схемы сказаў.

1. Званкі і голас незнаёмы мяне трывожаць кожны раз і тое што знікаеш з дому і тое што вяртаешся не ў час (Грах.).

2. І стала прасіць маладое насенне каб вецер узяў яго з сабою і панёс у аблюбаваную даль (К-с).

3. Тое што хвалявала вялікага хвалное і цябе (Стр.).

4. Здаецца мне што падбітым самалётам планіруе над сасняком каршун (“Полымя”).

5. Лес стаіць паабাপал шашы на якой незлічона машын (Хв.).

6. У майстэрні цёпла хаця на вуліцы стаіць зіма (С.).

7. Чым больш было перашкод тым больш расло ўпартае жаданне дабіцца свайго (Вас.).

8. Абстрыгалі з прыходам вясны нажніцамі ліпы і клёны каб цень не кідалі яны на сцэжкі з-пад стрэхаў зялёных (М.К.).

9. Былі такія ночы што раса выпадала ўсюды і трымалася аж да таго часу пакуль угрэе сонца (Кул.).

10. Калі ж усё скуюць марозы ў зімовую начную сіль прыходзяць да стажар’яў козы і расахатыя ласі (М.Т.).

11. Параход трымаўся бліжэй да стромкага берага так што ў яго падножжа добра былі бачны серабрыстыя шатры вербаў (Ракіт.).

12. Белы снег Радзіме лёг на плечы нібы акрыў яе пуховы шаль (А.Зв.).

13. Неба стала бясхмарным бы само было з янтара (Пр.).

14. Чым хутчэй набліжалася хмара тым больш зласлівымі рабіліся яе парывы (Нов.).

15. Было светла так што можна было нават чытаць (Шам.).

16. Які розум такая і гаворка (Прык.).

17. Нярэдка здараецца і так што вялікія падзеі маюць для цябе асабісты характар (І.М.).

18. Колькі чалавек у сям’і столькі дрэў садзіць маленькі чалавек стаўшы вучнем школы Сухамлінскага (Віт.).

19. Мы ўсе адзін аднаго павінны трымацца дык гуртам і выйдзе нешта (К.Ч.).

20. Хлопцы рушылі да трох хат што стаялі крыху наводшыбе ад вуліцы (І.Н.).

21. З той пары як пайшлі на аблаву цягнецца іх паляванне да сённяшніх дзён (А.К.).

22. Лёгкі туманок хаваўся ў кустах ад чаго глухлі гукі (П.).

II. Спішыце сказы, расстаўляючы прапушчаныя знакі прыпынку. Пабудуйце схемы сказаў, вызначце разнавіднасць падпарадкавання.

1. Яму па душы быў і гэты глухі куток Палесся аб якім яшчэ дома так многа цікавага наслухаўся ад аднаго старога аб’ездчыка і гэты народ з яго асаблівай мовай і звычаямі так не падобнымі да мовы і звычаяў тых беларусаў з гушчы якіх выйшаў

Лабановіч гэты некратнуты край старажытнасці якая на кожным кроку кідалася яму ў вочы і затрымлівала на сабе ўвагу і гэты выгляд самой мясцовасці агульнага тону якой не мог яшчэ ўлавіць Лабановіч але ў якой таксама было многа цікавага і на яго погляд паважнага (Я.Колас).

2. Хто кнігу мудрасці чытае па зорах травах і вадзе той асалоду атрымае якую не сустрэць нідзе (А. Грачанікаў).

Рэйтынгавая кантрольная работа № 2

Тэма 1.5.

Заданні:

1. **Спішыце сказы, расстаўляючы прапушчаныя знакі прыпынку. Письмова растлумачце пастаноўку знакаў прыпынку паміж часткамі складанага бяззлучнікавага сказа.**

2. **Вызначце іх разнавіднасць (з аднатыпнымі ці разнатыпнымі часткамі).**

3. **Вызначце, якія адносіны выражаюцца паміж часткамі складанага бяззлучнікавага сказа.**

1. Густа зелянелі раскідзістыя кусты парэчак агрэсту радамі беглі ўдалеч яблыні грушы слівы (Б.Сачанка).

2. У будныя дні ўставалі рана няма калі хварэць на пана (Я.Колас).

3. Расцягне Юрачка гармонік раздасца кожная хата (Я.Брыль).

4. Мы ўжо не просім міласці ў прыроды прырода моліць літасці ў нас (С.Грахоўскі).

5. З захаду з-за лесу ўсё болей напаўзае шэрых хмар яны грувасцяцца адна на другую засланяюць увесь далягляд (І.Навуменка).

6. Цяпер добра разумееш гэты куток быў даспадобы Якубу Коласу тут яму лёгка пісалася (К.Кірэнка).

7. Шануй бацьку з маткаю другіх не знойдзеш (Прыказка).

8. Запяеш па душы дасі ўцехі гасцям поўны гуслі насыплю дукатаў (Я.Купала).

9. Ціха булькатала вада ў канаве сыпалася лісце чырыкалі недзе вераб'і ўсё гэта было такім звыклым добрым прыгожым (М.Гамолка).

10. Адразу ж я заўважыў вецер пачаў дзьмуць нам у бок потым і зусім у твар (Б.Сачанка).

Рэйтынгавая кантрольная работа № 3

Тэма 1.6.

Заданні:

1. **Запішыце тэкст пад дыктоўку.**

2. **Зрабіце сінтаксічны аналіз выдзеленых сказаў.**

Кольку Бурава нібы падмянілі ў той лістападаўскі дзень, аўтамабіль для яго стаў марай, ён пільнаваў кожную машыну на вуліцы, хоць іх было яшчэ мала, і яму яшчэ мо разы чатыры шчасціла бачыць іх пераважна на станцыі, ля грузавога двара¹ варыянт. Яшчэ гады праз чатыры, калі ён добра падрос, на машыне стаў працаваць дзядзька Ігнат, бацька ягонага аднакласніка Стася, і тут ужо Колька ўвесь вольны час прападаў на сядзібе сябра, пільнаваў ягонага бацьку, калі той прыязджаў на абед, і яны мелі кароценькую магчымасць пасядзець трохі ў цеснай,

напечанай сонцам, але такой утульнай кабінцы. Але Стась не дужа захапляўся машынай, яму , якіх была процьма ў іхняй варыўні і якія зусім не цікавілі Кольку. І калі неяк летам дзядзька Ігнат узяўся за рамонт свае трохтонкі, яго першым дабраахвотным памочнікам стаў Колька. Спярша ён адціраў ад гразі рысоры, пасля мыў у газе балты і гайкі, памагаў дзядзьку Ігнату разбіраць задні мост – дзе патрымаць ключ, дзе падаць шплінт і шайбу, а то і падлезці дзіцячай рукой туды, дзе не пралазіла рука дарослага чалавека. Затым яны тыдзень корпаліся ў рухавіку, і дзядзька Ігнат тлумачыў хлопцу, навошта патрэбны шатуны і поршні і як яны круцяць каленчаты вал, як перадаецца ягоная энэргія на колы, адкуль і куды ідзе электрычнасць і як яна запальвае гаручае ў цыліндрах. Коля быў хлопец кемлівы і запамінаў усё да драбніц – слава богу, тады ўжо вучыўся ў сёмым класе. Праўда, затым у яго шафёрскай адукацыі настаў перапынак, аж гады тры ён рабіў у леспрамгасе, затое, прызваны на вайсковую службу, адразу папрасіўся ў аўташколу: сказаў камандзіру, што ведае будову аўтамабіля, трэба толькі навучыцца ездзіць. ***Камандзір трапіўся добры, і месяцы праз чатыры маладога чырвонаармейца Бурава залічылі ў аўташколу, дзе ён паказаў найлепшыя здольнасці і на сканчэнні атрымаў шафёрскія правы і на два трохкутнічкі ў пятліцы² варыянт***. Пасля ён ужо ні пра што іншае не марыў, як атрымаць машыну і ездзіць на ёй хоць да скону жыцця (312 слоў).

Васіль Быкаў. “У тумане”.

Парадак сінтаксічнага аналізу складанага сказа з рознымі відамі сувязі

1. Указаць колькасць прэдыкатыўных частак.
2. Назваць граматычныя асновы кожнай часткі.
3. Назваць:

3.1. асаблівасці арганізацыі структурных частак і характар іх сувязі (на ўзор складаназалежных або бяззлучнікавых і звязаны пры дапамозе злучальных злучнікаў; на ўзор складаназлучаных або бяззлучнікавых і звязаны пры дапамозе падпарадкавальных злучнікаў; на ўзор складаназлучаных або складаназалежных сказаў і звязаны пры дапамозе бяззлучнікавай сувязі);

3.2. разнавіднасць сувязі паміж прэдыкатыўнымі часткамі;

3.3. адносіны паміж прэдыкатыўнымі часткамі.

4. Назваць сродкі сувязі частак.

5. Схема сказа.

6. Тып сказа.

7. Характарыстыка прэдыкатыўных частак (пры неабходнасці).

ПЕРАЛІК СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ, ЯКІЯ ВЫКАРЫСТОЎВАЮЦА ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Для атрымання аб'ектыўнай інфармацыі аб узроўні паспяховасці студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне “Сінтаксіс (складаны сказ)” (модуль “Сучасная беларуская літаратурная мова”) мэтазгодна сістэматычна выкарыстоўваць розныя віды кантролю, сярод якіх: апераджальны, бягучы, тэматычны, прамежкавы і выніковы. Кожны з відаў кантролю выкарыстоўваецца на пэўным этапе навучання і выконвае ў педагагічным працэсе адну з функцый: стымулюючую, навучальную, дыягнастычную, выхаваўчую і інш.

З мэтай выніковай дыягностыкі якасці засваення тэарэтычнага і практычнага матэрыялу студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне “Сінтаксіс (складаны сказ)” (модуль “Сучасная беларуская літаратурная мова”) вучэбным планам прадугледжана правядзенне кантрольных работ рознага віду. Пры падборы заданняў улічваецца аб'ём тэарэтычных звестак па пэўнай тэме, індывідуальны ўзровень падрыхтоўкі навучэнцаў і інш.

Апераджальная, бягучая і прамежкавая дыягностыка кампетэнцый па вучэбнай дысцыпліне “Сінтаксіс (складаны сказ)” можа мець розныя формы, сярод якіх:

- вусны кантроль: фронтальнае, індывідуальнае, ушчыльненае (камбінаванае) апытванне на лекцыях і практычных занятках, калёквіумы, вусныя залікі і экзамены;

- пісьмовы кантроль: тэрміналагічныя дыктанты, дыктанты з дадатковымі заданнямі, дыктанты для самакантролю, кантрольныя работы, пісьмовыя работы па аўдыторных (дамашніх) практыкаваннях, рэфераты, пісьмовыя залікі і экзамены;

- графічны кантроль: моўны разбор з дапамогай графічных сродкаў, графічны дыктант (запаўненне табліцы па пэўнай тэме);

- тэставы кантроль: выкананне тэставых заданняў адкрытага і закрытага тыпу.

Для дыягностыкі кампетэнцый, выяўлення вучэбных дасягненняў студэнтаў на прамежкавым і выніковым этапах рэкамендуецца выкарыстоўваць тэсты і тэставыя заданні, рознаўзроўневыя кантрольныя заданні. Рэкамендаваная выніковая форма кантролю – экзамен.

ПЕРАЛІК ТЭАРЭТЫЧНЫХ ПЫТАННЯЎ ДА ЭКЗАМЕНУ ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ “СІНТАКСІС (СКЛАДАНЫ СКАЗ)”

1. Структура складанага сказа, адрозненне яго ад простага сказа. Злучэнне і падпарадкаванне як асноўныя віды сінтаксічнай сувязі частак складанага сказа.
2. Сродкі выражэння сувязі і адносін паміж часткамі ў складаным сказе.
3. Тыпы складаных сказаў: злучнікавыя (складаназлучаныя і складаназалежныя) і бяззлучнікавыя; складаныя сказы з рознымі відамі сувязі.
4. Пераходныя выпадкі паміж злучэннем і падпарадкаваннем у складаным сказе.
5. Агульная характарыстыка складаназлучанага сказа. Складаназлучаныя сказы адкрытай і закрытай структуры.
6. Сувязь частак у складаназлучаным сказе. Складаназлучаныя сказы са спалучальнымі, супраціўнымі, размеркавальнымі злучнікамі.
7. Выражэнне розных сэнсавых адносін паміж часткамі складаназлучанага сказа. Аднотыпныя і разнатыпныя часткі ў складаназлучаным сказе.
8. Складаназлучаныя сказы з далучальнай сувяззю. Сродкі далучальнай сувязі.
9. Знакі прыпынку паміж часткамі складаназлучанага сказа.
10. Агульная характарыстыка складаназалежнага сказа. Галоўная і даданая часткі. Сродкі сувязі даданай часткі з галоўнай (злучнікі, злучальныя словы, інтанацыя, трывальна-часавыя формы дзеясловаў-выказнікаў, парадак частак і інш.).
11. Роля ўказальных слоў (займеннікаў і прыслоўяў) у галоўнай частцы. Размежаванне злучнікаў і злучальных слоў.
12. Прынцыпы класіфікацыі складаназалежных сказаў у сінтаксічнай навуцы.
13. Складаназалежныя сказы з даданымі дзейнікавымі і даданымі дапаўняльнымі часткамі, адрозненне гэтых частак.
14. Складаназалежныя сказы з даданымі выказнікавымі і даданымі азначальнымі часткамі, адрозненне гэтых частак.
15. Складаназалежныя сказы з даданымі акалічнаснымі (месца, часу, умовы, прычыны, мэты, уступкі (уступальнымі), спосабу дзеяння, меры і ступені, параўнальнымі), даданымі выніку, супастаўляльнымі.
16. Складаназалежныя сказы з даданымі далучальнымі часткамі.
17. Адрозненне даданых прычыны, даданых выніку і даданых уступкі (уступальных) частак у складаназалежным сказе.
18. Адрозненне даданых параўнальных і даданых супастаўляльных у складаназалежным сказе.
19. Знакі прыпынку паміж часткамі складаназалежнага сказа.

20. Агульная характарыстыка складаназалежнага сказа з некалькімі даданымі часткамі. Сузалежнае і паслядоўнае падпарадкаванне даданых частак.

21. Разнавіднасці сузалежнага падпарадкавання (аднароднае і неаднароднае падпарадкаванне частак).

22. Змешанае падпарадкаванне даданых частак.

23. Сродкі сувязі частак і знакі прыпынку ў складаназалежных сказах з некалькімі даданымі часткамі.

24. Агульная характарыстыка бяззлучнікавага складанага сказа. Сродкі сувязі частак бяззлучнікавых сказаў.

25. Бяззлучнікавыя сказы з аднатыпнымі і разнатыпнымі часткамі, сэнсавыя адносіны ў гэтых сказах.

26. Бяззлучнікавыя складаныя сказы адкрытай і закрытай структуры, сэнсавыя адносіны паміж часткамі.

27. Знакі прыпынку паміж часткамі бяззлучнікавых сказаў.

28. Агульная характарыстыка складанага сказа з рознымі відамі сувязі. Вылучэнне структурных частак паводле актуальнага члянэння сказа. Сродкі сувязі частак у сказах гэтага тыпу.

29. Разнавіднасці складаных сказаў з рознымі відамі сувязі.

30. Знакі прыпынку ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі.

ПРЫКЛАДЫ КАМПЕТЭНТНАСНА-АРЫЕНТАВАННЫХ ЗАДАННЯЎ

Кампетэнтнасна-арыентаванае заданне №1.

Перабудуйце сказы так, каб замест адасобленых азначэнняў ужываліся даданыя азначальныя часткі. Запішыце перабудаваныя сказы. Растлумачце, чаму ў некаторых сказах такую замену зрабіць нельга або немэтазгодна.

1. Нізкае неба, засланае шэрай смугою, кожную хвіліну гатова было пырснуць халодным дажджом. 2. Над лесасекай, зарослай густымі кустамі арэшніку, плыло павуцінне бабінага лета. 3. Між галінак, ледзь прыкметных на цёмным небе, віднеліся зоркі. 4. Да горада вяла шаша, абсаджаная старымі разгалістымі асінамі. 5. Маўчала бяскрайняе поле, залітае блеклымі фарбамі захаду. 6. У вячэрнім паветры, вільготным ад блізкай ракі, прыемна пахла шыпшынай. 7. Паабапал гасіцінца, зарослага зялёнай мяккай мураўкай, ляжала неагляднае поле залацістага жыта. 8. З мора ўзнімалася хмара, падобная на горны хрыбет. 9. Ноч апусціла свой полаг, сатканы з бясконцых сузор'яў.

Кампетэнтнасна-арыентаванае заданне №2.

Вызначце, у якіх складаназалежных сказах з некалькімі даданымі часткамі правільна вызначана разнавіднасць сказа. Свой выбар абгрунтуйце.

1. Сцішыўшыся за плотам у ціхім завулку, яны бачылі, як дырэктар выйшаў на ганак, як замкнуў дзверы, як тузануў за дзверы, правяраючы надзейнасць замка (Я.Васілёнак). – складаназалежны сказ з сузалежным аднародным падпарадкаваннем.

2. Калі парою лістападу ў вырай птушкі адлятаюць, яны ў дубровах пакідаюць свае вясновыя напевы, каб не згубіць іх недзе часам у хмарным небе на чужыне (М.Танк) – складаназалежны сказ з сузалежным неаднародным падпарадкаваннем.

3. Нарцысы своеасабліва, ледзь улоўна пахлі, пахлі так, як звычайна яны пахнуць, калі вырастуць не ў аранжарэі, а пад адкрытым небам на волі (Б. Сачанка). – складаназалежны сказ з паслядоўным падпарадкаваннем.

4. Я хацеў бы, каб промень кожны, што дорыць сонца вясеннім днём, што азарае сцяг пераможны, заўсёды ў сэрцы палаў агнём (М.Танк). – складаназалежны сказ са змешаным падпарадкаваннем.

5. Калі падымалася сонца, пачыналася гарачыня, якая трымалася да позняга вечара (А.Чарнышэвіч). – складаназалежны сказ з сузалежным аднародным падпарадкаваннем.

6. Мы накіроўваліся да сядзібы, якая тоне ў зеляніне дрэў, каб паглядзець на двор, на тыя шыбы, у якія некалі ён глядзеў (М. Танк) – складаназалежны сказ з паслядоўным падпарадкаваннем.

Кампетэнтнасна-арыентаванае заданне №3.

Вызначце асаблівасці спалучэння даданых частак складаных сказаў. Пастаўце, дзе трэба, знакі прыпынку, растлумачце іх. Складзіце іх схемы.

1. Калі прамовы з тым што робіш не разыходзяцца нідзе і без надворнае аздобы мы маем ласку ад людзей (Луж.). 2. Зніклі краскі бы тыя чары мілай казкі якую ў часе вандравання ці адзінокага блукання табе складаюць думкі самі (К-с). 3. Як лёгка і хораша робіцца калі разгорнеш кнігу і адтуль махне галінамі белы зімовы лес сыпанецца за каўнер снегу з-пад крыла спуджанай птушкі (Луж.). 4. Сухамлінскі на канкрэтных прыкладах даказаў што за дваццаць год сваёй працы ні ў адной школе не сустрэкаў вучняў якія не хацелі б вучыцца з самага пачатку (Пол.). 5. Усё пакінуць след павінна бо як пачаўся белы свет прамень пясчынкі і расіна нязменна пакідаюць след (П.Б.).

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ УВА

Назва вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы ўстанавы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, што распрацавала вучэбную праграму
1. Уводзіны ў мовазнаўства 2. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы 3. Беларуская дыялекталогія	Кафедра мовазнаўства і лінгвадыдактыкі	Дубліраванне вучэбнага матэрыялу і неістотныя супярэчнасці паміж праграмамі ліквідаваны на этапе распрацоўкі вучэбных праграм.	Лічыць праграму ўзгодненай з дысцыплінамі на стадыі яе падрыхтоўкі (пратакол № 4 ад 23.11.2023 г.).